

Azərbaycanda qarmonun tədrisi mərhələləri

Əhsən Rəhmanlı,
ADMİU-nun müəllimi,
AMK-nin dissertantı

E-mail: ahsanrahmanli@mail.ru

XX əsrin iyirminci illərinin əvvəllərindən Azərbaycanın ali və orta ixtisas musiqi təhsili müəssisələrində, uşaq musiqi məktəblərində Avropa musiqi alətləri ilə bir sırada xalq çalğı alətləri – tar, kamança, balaban sinifləri fəaliyyət göstərsə də, qarmonun bir ixtisas kimi tədrisi mövcud deyildi. Səbəb onun milli deyil, gəlmə musiqi aləti sayılması idi. Əslində isə XIX əsrin II yarısının sonlarından Rusiyadan Azərbaycana primitiv, sadə quruluşlu qarmonların gətirilərək istifadə olunması, ifaçıların meydana çıxması, sonralar, xüsusilə XX əsrin əvvəllərindən bu alətin təkmilləşdirilərək "Azərbaycan qarmonu" adını və şəklini alması qarmon ifaçılığı sənətini yaratmışdır. Qarmon 1920-ci illərdən xalq çalğı alətlərimiz arasında özünə yer alıb. 1927-ci ildə Azərbaycan radiosunda tarzən-pedaqoq Əhməd Bakıxanov (1892–1973) "Solistlər" adlı xalq çalğı alətləri ansambli yaradarkən mahir qarmon ifaçısı Əhəd Əliyevi (1893–1942) də heyətin tərkibinə gətirmişdi. Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli (1895–1948) 1931-ci ildə ilk notlu xalq çalğı alətləri orkestri təşkil edərək heyətə ustad qarmonçu Əhəd Əliyevi də götürüb. 1941-ci ildə Ü.Hacıbəylinin tövsiyəsi ilə Ə.Bakıxanovun yaratdığı (əslində, bərpa etdiyi) xalq çalğı alətləri ansamblının da qarmon ifaçısı vardı. Burada məşhur qarmonçu Teyyub Dəmirov (1908–1970) çalışırdı.

Azərbaycan milli xalq çalğı alətləri sırasında özünü təsdiqləyən və xalqımızın sevimli musiqi alətinə çevrilən qarmonun tədrisi barədə musiqi xadimləri və musiqi ictimaiyyətinin fəal nümayəndələri zaman-zaman düşünmüşlər.

1950-ci illərin əvvəllərindən Bakının mədəniyyət saraylarında, mədəniyyət evlərində, klublarda müxtəlif musiqi alətlərinin tədrisi ilə yanaşı, qarmon kursları da fəaliyyət göstərirdi. Qarmon dərnəkləri kimi yaradılır, sonra kurslara çevrilirdi. Belə kurslar əvvəllər 2–3 illik, sonralar 5 illik tədris üçün nəzərdə tutulmuşdu. Qarmon kurslarında dərs demək üçün mahir ifaçılar, peşəkarlar dəvət olunurdular. Qısa müddət ərzində Azərbaycanın əksər rayon mərkəzlərindəki mədəniyyət evləri və saraylarında da qarmon dərnəkləri və kursları açıldı. Tanınan sənətkarlar mədəniyyət ocaqlarında həvəskarlarla dərs deməyə baş-

ladılar. Bölgələrdə məşhur olan, ad-san qazanan qarmonçular bilik və bacarıqlarını sənət öyrənmək istəyənlərdən əsirgəmədilər. Qeyd etməli ki, respublikamızda fəaliyyət göstərən pioner və məktəblilər evlərində də (hazırda uşaq və gənclərin yaradıcılıq mərkəzi) qarmon dərnəkləri fəaliyyət göstərirdi.

1960-cı illərin əvvəllərindən Bakı şəhərindəki uşaq musiqi məktəblərində qarmon sinifləri açıldı. Tədrisən bu iş rayon musiqi məktəblərində də davam etdirilirdi. Musiqi məktəblərinin qarmon siniflərində ilk dövrlərdə heç bir musiqi təhsili olmayan, lakin tam peşəkar səviyyəli qarmon ifaçıları və ya tar, kamança, fortepiano və digər alətlər üzrə ixtisaslı kadrlar dərs keçirdilər. Qarmon tədrisi üçün heç bir vəsait olmasa da, dərs deyən müəllimlər digər ixtisaslara dair yazılan göstəricilər, proqramlar və s. vəsaitdən istifadə edərək işin öhdəsindən gəlirdilər. Rayon musiqi məktəblərində, mədəniyyət evləri və saraylarının, klubların qarmon siniflərində isə əsas etibarilə xalq oyun havaları, dəramədlər, rənglər, bəstəkarların populyar mahnıları yaddaş, eşitmə qabiliyyəti vasitəsilə (notsuz) öyrədilir, muğamlar tədris olunurdu. Bütün bunlar qarmon tədrisinin ik qədəmləri, başlanğıcı, bünövrəsi, özülü kimi işin təşəkkülü, davamlı inkişafı üçün mühüm mərhələ sayıla bilər.

Bakı Mədəni-Maarif Texnikumunda qarmon tədrisi

1938-ci ildən fəaliyyətə kitabxanaçı peşəsi üzrə orta ixtisas təhsilli kadrlar hazırlamaqla başlayan Bakı Kitabxanaçılıq Texnikumu yeni ixtisaslar açmaq məqsədilə 1957–58-ci tədris ilindən "Klub işçisi–özfəaliyyət xor dirijoru" ixtisası üzrə tələbə qəbulu élan etdi. Təhsil 4 il üçün nəzərdə tutulurdu. Həmin vaxt texnikuma Bakıdan, rayonlardan, Ermənistandan, Gürcüstandan 20 nəfər istedadlı soydaşımız cəlb olundu. Bu ixtisas üzrə qəbul klub müəssisələrində xor kollektivlərinin yaradılması, onlara rəhbərlik edəcək ixtisaslı kadrların hazırlanması məqsədi daşıyırdı. Tələbələr tar, kamança, balaban, nağara, fortepiano, qarmon və klarnet ifasını bacaran, lakin musiqi təhsili olmayan, not bilməyən gənclər idi. Texnikumda not öyrənir, solfecio, musiqi ədəbiyyatı və digər nəzəri dərslər keçir, ixtisaslarına uyğun "özfəaliyyət–xor dirijoru" peşəsinə yiyələnirdilər. Bundan əlavə, onlara az-çox çala bidikləri musiqi alətlərində peşəkar səviyyədə ifaçılıq öyrədilirdi.

Texnikuma dərs demək üçün Nəriman Məmmədov, Qulu Əsgərov, Balahüseyn Dadaşov, Kamil Əlibala oğlu, Tamilla Məmmədzadə, Ağabacı Rzayeva, Bəhrüz Zeynalov, Adil Babayev, Adil Qafarov, Oqtay Quliyev kimi musiqiçilər dəvət olunmuşdular. Sonralar bu musiqiçilər və bəstəkarlar respublikanın məşhur sənət adamları kimi şöhrət qazandılar.

Heç bir orta ixtisas musiqi təhsili müəssisəsində qarmon sənəti

üzrə yer ayrılmadığı üçün bu alətə həvəs göstərənlər Kitabxanaçılıq Texnikumunun "klub işçisi-özfəaliyyət xor kollektivi rəhbəri" ixtisası üzrə təhsil alır, musiqi elminə bələd olur, sənətə yiyələnirdilər. Beləliklə, fakt meydana çıxır ki, qarmon alətinin texnikum həcmində tədrisi bilavasitə Bakı Kitabxanaçılıq Texnikumu ilə bağlıdır.

Bakı Kitabxanaçılıq Texnikumu 1959–60-cı tədris ili üçün "Klub işçisi-özfəaliyyət, xalq çalğı alətləri orkestri rəhbəri" ixtisası üzrə tələbə qəbuluna başladı. Tar, kamança, balaban, nağara və s. alətlərlə yanaşı, qarmonçalan gənclər də savad almaq, əsl sənətə yiyələnmək və orta ixtisaslı, diplomlu kadr kimi yetişmək məqsədilə texnikuma qəbul olundular. Bu tədris ocağını bitirən qarmonçalanlar respublikamızın uşaq musiqi məktəblərinin, mədəniyyət evləri və saraylarının qarmon siniflərində müəllim kimi fəaliyyət göstərirdilər. Tədrisən uşaq musiqi məktəblərinin, mədəniyyət müəssisələrinin qarmon sinfini bitirənlər, pioner və məktəblilər evinin qarmon dərnəklərində ifa qaydalarını mənimsəyənlər adicəkilən texnikuma istiqamətlənir, təhsil alır, konsert birliklərində, peşəkar və özfəaliyyət rəqs kollektivlərində çalışır, toy-nişan mərasimlərinin qarçısına çevrildilər. Həmçinin onlar arasında qarmon siniflərində dərs deyənlər də çox idi.

Uzun illər Bakı Kitabxanaçılıq Texnikumunda (1970-ci ildən Bakı Mədəni-Maarif Texnikumu, hazırda Bakı Humanitar Kolleci) təhsil alan qarmon ifaçıları ölkəmizin hər yerində, musiqi təhsili ocaqlarında ixtisas müəllimi kimi çalışırlar. Tədris müəssisəsində ilk əvvəllər qarmon sənəti üzrə Kamil Əlibala oğlu dərs verib. 1960–70-ci illərdə texnikumun qarmon sinfinin müəllimləri Əyyub Babayev, Kamil Cəlilov, Firudun Hüseynzadə, Telman Musəvi, Tofiq Qarabağlı, Novruzəli Əliyev, Vahid Axundlu, Abutalıb Sadiqov, Aydın Cananov, Əlibala Ağayev, Zümrüd Həbibova, Cingiz Maqsudov, Bəxtiyar Nurməmmədov və başqaları olmuşlar.

1971-ci ildə Ç.Maqsudov, Ə.Ağayev, B.Nurməmmədov birlikdə çalışaraq texnikumun qarmon sinfi üçün not proqramını hazırlayaraq tətbiq ediblər.

Qeyd etmək yerinə düşər ki, adları çəkilən müəllimlərin bəziləri, eləcə də sonrakı illərdə dərs deyənlər – Aydın Cananov, Zümrüd Həbibova, Rasim Mehdiyev, Böyükağa Qurbanov, Sərxan Abiyev və bu sətirlərin müəllifi təhsili Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunda (hazırda Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti) davam etdirmiş və doğma texnikumun qarmon sinfində çalışmışlar. Bu, bilavasitə məşhur təhsil ocağının uğuru sayıla bilər.

Bakı Humanitar Kollecinə hazırda da qarmon sinfi fəaliyyət göstərir. Artıq burada qarmon bir ixtisas kimi tədris olunur, tələbələr "ifaçı-uşaq musiqi məktəbinin qarmon sinfinin müəllimi" ixtisasına yiyələnirlər.

Ağdam Musiqi Texnikumunda (hazırda kollec) qarmon sinfi

İstedadlı musiqiçi, tarzan-pedaqoq, sənətsünaslıq namizədi, musiqi elminə aid üç kitab müəllifi, bacarıqlı təşkilatçı Əvəz Rəhmətov (1938–2002) 1977–1982-ci illərdə Ağdam Musiqi Texnikumunun direktoru vəzifəsində çalışıb. O, burada qarmon sinfi açmaq fikrinə düşür. Bu qənaətə gəlməsinin əsası, obyektiv səbəbləri var idi. Belə ki, qarmon bir musiqi aləti kimi uzun illərdir peşəkar rəqs kollektivlərində, xalq çalğı alətləri, instrumental ansamblarda, müxtəlif qrupların tərkibində istifadə olunur. Həmin aləti böyük bir dövr ərzində ayrı-ayrı məşhur

ifaçılar radioda səsləndirib televiziya da nümayiş etdirməklə xalq sevdirmişlər. Onun özfəaliyyət rəqs və xalq çalğı alətləri ansamblarında da mühüm yer tutması bir faktdir. Qarmon ansambların tərkibində xarici ölkələrdə də təbliğ olunur və seçilir. Bütün sadalananları nəzərə alan Ə.Rəhmətov onu da düşünürdü ki, respublikamızdakı uşaq musiqi və incəsənət məktəblərini bitirənlər təhsili öz ixtisasları üzrə davam etdirmək istədikdə problemlə üzləşirlər.

Bu da faktdir ki, Ağdam şəhər 1 saylı uşaq musiqi məktəbində 1958-ci ildən qarmon sinfi fəaliyyət göstərir. Həmin ilin sentyabr ayının 6-da Əlipaşa Daşdəmirov musiqi məktəbinin rəhbərliyindən Ağdam Musiqi Texnikumuna direktor vəzifəsinə irəli çəkilir. 1 saylı uşaq musiqi məktəbinə tar ixtisası üzrə müəllim Cəlil Əliyev direktor təyin olunur. C.Əliyev Mədəniyyət Nazirliyinə məktubla müraciət edərək işlədiyi məktəbdə qarmon sinfinin açılmasına razılıq alır. Qarmon sənətkarları Yusif Yusifov (1906–1986) və Yelmar Zeynalov (1930–1986) həmin sinfə müəllim götürülür. Hər iki müəllim pensiya yaşına qədər orada çalışaraq Qarabağın tanınan sənətkarları olur.

Haşiyə. 1958-ci ildə Mədəniyyət Nazirliyinin icazəsi ilə Gəncə şəhər 1 saylı uşaq musiqi məktəbində də qarmon sinfi açılmışdır. İlk müəllim Müzəffər ömrünün sonuna qədər bu işdə çalışıb.

Ağdamda musiqi təhsili alan istedadlı qarmonçalan gənclərin də orta ixtisaslı kadr kimi yetişməsinin qayğısına qalan Ə.Rəhmətov fikir və düşüncələrində, qərar və məqsədində haqlı idi. Məqalənin əvvəlində qeyd etdiyimiz kimi, Bakı Mədəni-Maarif Texnikumu istisna olmaqla digər orta ixtisas təhsili müəssisələrində qarmonun tədrisi yox idi. Tədqiqatlar göstərir ki, həmin dövrdə Qarabağ bölgəsinin qarmonçalanlarının bəziləri Ağdam Musiqi Texnikumunun "xor dirijorluğu" şöbəsini bitirmişdilər.

Görkəmli pedaqoq Ə.Rəhmətov qarmonun ifa qaydalarını, texniki imkanlarını, tembr xüsusiyyətlərini, ecazkar səslənməsini, geniş imkanlı səs çalarlığını, xalq tərəfindən sevilməsinə, həmçinin bu ixtisas üzrə təhsil almaq istəyənlərin arzu və istəklərini nəzərə alaraq çoxsaylı müraciətlərdən nəticə çıxarırdı. O, qarmon musiqi aləti haqqında elmi fikirləri ilə Təhsil Nazirliyinə rəsmi müraciət edir. Müraciət müzakirə olunaraq müsbət həllini tapır.

Ə.Rəhmətov texnikumun "musiqi nəzəriyyəsi" müəllimi Alim Yüzbaşıyev, xor dirijorluğu şöbəsinin müdiri, bəstəkar Xəlil Cəfərov və 1 saylı uşaq musiqi məktəbinin qarmon sinfinin müəllimi Cingiz Əliyevə texnikumda qarmon tədrisinin I kursunun proqramının hazırlanması üçün tapşırıq verir. Proqram hazırlanır və nazirliyə göndərilir. Beləliklə, Ağdam Musiqi Texnikumuna 1980–81-ci tədris ili üçün xalq çalğı alətləri şöbəsində qarmon ixtisası üzrə beş tələbə qəbul olunur. Not və muğamdan Ç.Əliyev dərs deyir. Sonrakı illərdə tələbətə uyğun Vaqif Məmmədov və Ramiz Cəfərov qarmonun muğam tədrisinə cəlb ediliblər.

Ə.Rəhmətovun uzaqqörən fikirləri, düzgün qərarı və zəhməti sayəsində orta ixtisas müəssisələrində qarmonun bir ixtisas kimi tədrisinin bünövrəsi qoyulur. Ağdam Musiqi Texnikumunda hazırda da qarmon ixtisası üzrə kadrlar hazırlanır.

Şəki Musiqi Texnikumunda (hazırda kollec) qarmon sinfi

Bu tədris ocağında da qarmon sinfi 1980-ci ildə açılıb. Göründüyü

kimi, Şəki Musiqi Texnikumunun rəhbərliyi də nazirliyin qərarından bəhrələnərək bölgənin qarmon üzrə təhsil almaq istəyən gənclərinin istəyini nəzərə alıb və bu ixtisas üzrə tələbə qəbuluna başlayıb.

Texnikumda qarmon sinfinin ilk müəllimi Zahir Mustafayev olub. O, qarmon tədrisinə aid proqramlar, "Azərbaycan xalq rəqsləri" məcmuəsi hazırlayıb və nəşr etdirib. Məcmuəyə xalq artisti, dövlət mükafatı laureatı, bəstəkar, professor Süleyman Ələsgərov (1924–2000) və Bakı Musiqi Akademiyası xalq çalğı alətləri kafedrasının baş müəllimi Natiq Rəsulov (1952–1999) rəy vermişlər. Z.Mustafayev bir neçə vəsait də nəşr etdirmişdir. O, hazırda da kollecdə çalışır.

Gəncə Musiqi Texnikumunda (hazırda kollec) qarmon sinfi

Bu təhsil müəssisəsində də qarmon ixtisasının tədrisi 1980-ci ilə təsadüf edir. Təhsil Nazirliyinin qərarına əsasən, Gəncə Musiqi Texnikumunda da qarmon tədrisinin başlanması Gəncəbasar bölgəsinin gənclərinin bu sahə üzrə mütəxəssis kimi yetişməsinə geniş şərait yaratmışdır.

Texnikumda ilk ixtisas müəllimləri Müzəffər Gəncəli, Ziyad Xasanov, muğam tədrisi üzrə Yaşar Məmmədov və Həsən Babayev olub. Sonrakı dövrlərdə bu kollecdə Valeh, Elxan və başqa müəllimlər də ixtisaslı kadrların yetişməsinə yüksək bacarıq göstərmişlər.

Naxçıvan Musiqi Texnikumunda (hazırda kollec) qarmon sinfi

Naxçıvan Musiqi Texnikumunda da qarmonun ixtisas kimi tədrisi Ağdam, Şəki, Gəncə texnikumları ilə eyni vaxta düşür. Burada muxtar respublikanın gənc qarmon ifaçılarının yetişməsi üçün geniş şərait yaradılıb.

İlk dövrdə qarmon sinfində tar ixtisası üzrə müəllim Aydın Məmmədov dərs keçib. Kadrlar yetişdikdən sonra artıq burada da ixtisaslı qarmon müəllimləri çalışmaqdadırlar.

Şuşa Musiqi Texnikumunda (hazırda kollec) qarmon sinfi

Bu kollecdə qarmon ixtisası 1982-ci ildən fəaliyyətə başlayıb.

İlk qarmon müəllimləri Tapdıq Zeynalov (1928–2006), Vilayət Əliyev və Gülağa Zeynalov (1956–2014) olub. T.Zeynalov muğam, digərləri not tədrisi üzrə çalışıblar. G.Zeynalov konservatoriyanın tar sinfini böyük uğurla bitirərək qarmon sənətini atasından öyrənmişdi. Bundan əlavə, fortepiano və akkordeonu da tam mükəmməl ifa edirdi.

Texnikumun direktoru Eldar Əliyevdən tapşırıq alan Gülağa müəllim öz bilik və savadından bacarıqla istifadə edərək qarmonun ixtisas kimi tədrisi üçün not əsərləri seçib işləmiş və dərslərin yüksək səviyyədə keçirilməsinə nail olmuşdu.

Sumqayıt Musiqi Texnikumunda (hazırda kollec) qarmon sinfi

Ə.Rəhmətov 1983-cü ildə Sumqayıt Musiqi Texnikumuna direktor təyinatı alır. O, 1984-cü ildə burada qarmon sinfinin açılmasına nail olur. İlk qarmon müəllimləri muğam üzrə Mirbaba Bağıyev, Arif Kərimov, Azər Həşimov, not əsərlərinin keçilməsi üzrə Natiq Rəsulov, Xatirə Çəbrayilova və Elbrus Əliyev idi.

Texnikuma o dövrdə qəbul olunan tələbələr arasında ən istedadlıları bu gün də vətənimizin musiqi həyatında layiqli rol oynayır, zəngin töhfələrini verirlər. Məzunlar arasında Zakir Mirzəyevi xüsusi qeyd etmək lazımdır. Ali təhsilli virtuoz sənətkar ömrünün ən məhsuldar və mənalı vaxtını yenidən təhsilə ayıraraq qarmonun not tədrisinə yiyələnmək üçün Sumqayıt Musiqi Texnikumuna daxil olmuş və 1999-cu ildə buranı uğurla bitirmişdir. Respublikanın əməkdar artisti adını alan Zakir Mirzəyev 2005-ci ildə "Qarmonun Azərbaycan xalq musiqisində rolu və əhəmiyyəti" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsinə layiq görülmüşdür. O oxuduğu tədris ocağında 2012-ci ilə qədər dərs deyib.

Lənkəran Musiqi Texnikumunda (hazırda kollec) qarmon sinfi

Burada qarmon sinfi 1987–88-ci tədris ilində açılmışdır. İlk müəllimlər Bəxtiyar, Etibar Kərimov və Vasif Qəribov (ixtisasca tar müəllimi) olub. Texnikumda qarmonun tədrisi cənub bölgəsində yaşayan gənc qarmon ifaçılarının ixtisaslı kadr kimi yetişməsinə imkan verib. Buranı bitirənlər arasında həmin bölgənin uşaq musiqi məktəblərində və Lənkəran Musiqi Kollecinə çalışanlar var.

Azərbaycan Milli Konservatoriyası tərkibində Musiqi Kollecinə qarmon sinfi

Əvəz Rəhmətov 1992-ci ildə A.Zeynallı adına Musiqi Texnikumuna direktor təyin olunur. (Bu texnikum 06.03.2000-ci il tarixdən Musiqi Kolleci adlanır və 10.08.2001-ci ildən etibarən Milli Konservatoriya tərkibində Musiqi Kolleci kimi fəaliyyət göstərir.)

Ə.Rəhmətov burada da qarmon sinfi açırdı. 1995–96-cı tədris ili üçün ilk dəfə qarmon ixtisasına tələbələr qəbul olunur. Bu ixtisasdan dərs demək üçün işə götürülən ilk müəllimlər not üzrə – Xeyrulla Dadaşov, muğam – Hüseyn Həsənov, not və muğam – Nəhməd Hüseynov idi. Sonrakı illərdə tələbələr say artımına görə Musiqi Kollecinə başqa qarmon müəllimləri, həmçinin 1999-cu ildə Zakir Mirzəyev dəvət olunub. Kollecdə Abutalıb Sadiqov (1945–2008), Əliövət Piriyyəv, Əhsən Rəhmanlı, Ceyhun Qəmərlinski, Əlibala Ağayev, İlham Abadov, Sərxan Abiyev, Sərraf Zəkiyev və başqa müəllimlər qarmon sinfində çalışmışlar.

Ali təhsil ocağında qarmon tədrisi

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində ilk dəfə 1999-cu ildə "musiqi sənəti" fakültəsinə qarmon ixtisaslı tələbələr qəbul olunub. Onlar "instrumental ifaçılıq" və "xalq çalğı alətləri orkestri rəhbəri ixtisası" üzrə təhsil alıblar. İlk dövrlərdə burada muğamlar deyil, yalnız not əsərlərindən ibarət proqram əsasında tədris həyata keçirilib.

Universitetdə qarmonun tədris olunmasının ilk təşəbbüskarı o vaxt bu tədris ocağında harmoniyadan dərs deyən Gülağa Zeynalov (1956–2014) olub. Qarmonun tədris proqramının tərtibində o özü, dəvət olunmuş müəllimlər Natiq Rəsulov (1952–1999) və Sərxan Abiyev əzmlə çalışıblar. G.Zeynalov 2005-ci ildən "instrumental ifaçılıq kafedrası"nın müdiri vəzifəsində işləyib.

Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində qarmon sənəti üzrə ixtisaslı kadrlar, peşəkar instrumental ifaçılar hazırlanması yolunda mühüm işlər aparılır. Hələlik yeganə ali təhsil müəssisəsidir ki, milli qarmonumuz təmsil və tədris olunur. Orta ixtisas təhsilini başa vuran qarmonçalanlar yiyələndikləri peşəni inkişaf etdirmək və ali təhsil almaq üçün Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinə gəlirlər.

2006-cı ildən təhsil ocağında qarmonun muğam tədrisinə də xüsusi şərait yaradılmış və ustad Zakir Mirzəyev dəvət olunmuşdur. Hazırda universitetdə qarmon sinfinin Sərxan Abiyev, Əhsən Rəhmanlı, Baxışəli Əliyev, Elman İsmayıl kimi müəllimləri vardır.

Qarmon ixtisasının tədrisi üçün nəşr olunmuş vəsaitlər

- S.İrzaquluyeva. "Musiqi məktəblərinin qarmon sinfi üçün proqram". Bakı–1976
- X.Dadaşov, R.İmanov. "Uşaq musiqi məktəblərinin qarmon sinfi üçün proqram". Bakı–1984.
- F.Sadiqov. "Qarmon ixtisasının tədrisi üçün vəsait". Bakı–1986.
- X.Dadaşov. "Qarmon məktəbi". Bakı, Şirvanəşr–1999.
- S.İrzaquluyeva. "Qarmon məktəbi". Bakı, Şirvanəşr–1999.
- N.Rəsulov. "Qarmon ilə fortepiano üçün pyeslər məcmuəsi", I kitab. Bakı, KTN-in "Poliqrafiya" müəssisəsinin mətbəəsi–1998.
- N.Rəsulov. "Qarmon məktəbi". Bakı, Çəşioğlu–1999.
- N.Rəsulov. "Qarmon ilə fortepiano üçün pyeslər məcmuəsi, II kitab. Bakı, Çəşioğlu–1999.

– N.Rəsulov. "Qarmon ilə fortepiano üçün pyeslər məcmuəsi" (xarici ölkə bəstəkarlarının əsərlərindən köçürmələr). Bakı, Çəşioğlu–2002.

- Z.Mustafayev. "Azərbaycan xalq rəqsləri məcmuəsi". Bakı–1999.
- Ə.Bayramov. "Qarmon məktəbi". Bakı, R.N.Novruz–94–2004.
- Ə.Bayramov. "Qarmon üçün texniki məşğələlər". Bakı–2006.
- Ə.Bayramov. "Qarmon üçün ən gözəl melodiyalar". Bakı–2006.
- X.Səmədov. "Orta ixtisas təhsil müəssisələrində qarmon aləti üzrə muğam fənninin fərdi tədrisi" proqramı. Bakı–2005.
- A.Haşimov. "10 zərbi-muğam", "Qarmon sinfi üçün muğam fənni üzrə vəsait". Bakı–2007.
- Z.Mirzəyev. "Qarmon məktəbi". Bakı, Adiloğlu–2008.
- Z.Mustafayev. "Avtandil İsrəfilov, rəqslər". Bakı, "Adiloğlu"–2013.
- F.Sadiqov. "Qarmon ifaçılığında muğam". Bakı, "Adiloğlu"–2013.
- Ə.Rəhmanlı. "Qarmon ifaçılığı sənəti və onun Azərbaycanda tədrisi". Bakı, MBM–2014.
- Aydın K.Əzim. "Zakir Mirzəyev – qurama və oyun havaları" (qarmon üçün). Bakı, Mütərcim–2014.
- S.Abiyev. "Qarmon aləti üzrə bakalavr hazırlığı üçün muğam fənninin proqramı", "Qarmon aləti üzrə bakalavr hazırlığı üçün ixtisas fənninin proqramı". Bakı, ADMİU-nun mətbəəsi–2014.
- G.Qasimova. "Addım-addım irəli", Azərbaycan və xarici ölkə bəstəkarlarının əsərlərindən ibarət məcmuə. Bakı, Çəşioğlu–2015.
- X.Dadaşov. "Qarmon ilə fortepiano üçün işlənmiş əsərlər məcmuəsi". Bakı, MBM–2015. ♦

Ədəbiyyat:

1. İrzaquluyeva S. Uşaq musiqi məktəblərinin qarmon sinifləri üçün proqram, B.; 1976.
2. Dadaşov X., İmanov R. Uşaq musiqi məktəbləri üçün proqram. B.; 1976.
3. Sadiqov F., Rəcəbov O. Qarmon öyrənmələrə kömək. B.; 1986.
4. Dadaşov X. Qarmon məktəbi. B.; Şirvanşahlar, 1989.
5. İrzaquluyeva S. Qarmon məktəbi. B.; Şirvanşahlar, 1989.
6. Rəsulov N. Qarmon ilə fortepiano üçün pyeslər məcmuəsi. I kitab. B.; Tipografiya, 1999.

7. Rəsulov N. Qarmon məktəbi. B.; Çəşioğlu, 1999.
8. Rəsulov N. Qarmon ilə fortepiano üçün pyeslər məcmuəsi (xarici ölkə bəstəkarlarının əsərlərindən köçürmələr). B.; Çəşioğlu, 2004.
9. Mustafayev Z. Azərbaycan xalq rəqsləri məcmuəsi. B.; 1999.
10. Bayramov Ə. Qarmon məktəbi. B.; Novruz-94, 2004.
11. Bayramov Ə. Qarmon üçün ən gözəl melodiyalar. B.; 2004.
12. Rəhmanlı Ə. Qarmon ifaçılığı sənəti və onun Azərbaycanda tədrisi. B.; MBM, 2012.
13. Nəcəfzadə A. Xalq çalğı alətlərinin tədrisi metodikası. B.; MBM, 2012.

Резюме

Статья посвящена вопросам преподавания искусства гармонии, как специальность в домах и дворцах культуры, в кружках творческих центров школьников, в детских музыкальных школах, в средних специальных школах и высших учебных заведениях. Также указываются названия пособий, написанных и изданных для данной профессии.

Ключевые слова: гармонь, кружки, курсы, детские школы искусства и культуры, специализированные и высшие учебные заведения, учебные материалы.

Summary

It is dealt with teaching issues of garmon art at the houses and palaces of culture, circles in the creative centers of the school-boys, child musical and cultural schools, vocational and higher educational schools as a specialty at the article. Also, there is shown the names of the books written and printed for this specialty.

Key words: garmon, study group, children's school of arts and culture, specialized and higher educational institutions, educational materials.